

INGLIZ TILI DARSLARIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARING GRAMMATIK KO'NIKMALARINI STORY-BASED LEARNING USULI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Xalilova Sevara Kamoliddin qizi

Namangan davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tili darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining grammatik ko'nikmalarini shakllantirishda story-based learning (hikoya asosidagi ta'lim) usulining ilmiy-nazariy asoslari tahlil qilinadi. Metodning asosiy afzalliklari, u orqali erishiladigan til ko'nikmalari va uni amaliyotda qo'llash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar. Chet tillari, ingliz tili, boshlang'ich ta'lim, grammatika, o'qitish, hikoya asosidagi ta'lim, metodika.

Hozirgi kunda xorijiy tillarni o'rganish global zaruratga aylangan. Ayniqsa, ingliz tili xalqaro aloqa vositasi, ilm-fan va texnologiyalar tili sifatida alohida ahamiyatga ega. Tilni erta yoshda o'rgatish o'quvchilarning nafaqat lingvistik, balki mantiqiy, ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, jumladan, chet tillarni o'qitish bo'yicha qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar bu yo'nalishga ustuvorlik berilayotganidan dalolat beradi. 2012-yil 12-dekabrda PQ-1875-sonli Prezident qarori asosida 2013-2014 o'quv yilidan boshlab ingliz tili umumiy o'rta ta'lim maktablarida birinchi sinfdan boshlab o'qitilmoqda. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda zamonaviy, qiziqarli va samarali metodlardan foydalanishni taqozo etadi.

Ingliz tilini o'rganishda o'qish ko'nikmalari o'quvchilarning til o'zlashtirish jarayonida muhim o'rin tutadi. O'qish nafaqat so'z boyligini oshirish, balki tilni to'liq tushunish va amaliy qo'llanilishida o'quvchilarga yordam beradigan asosiy ko'nikmadir. O'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarga grammatika, leksika, va matnni tahlil qilish kabi ko'nikmalarni o'zlashtirishda yordam beradi. Ingliz tili darslarida o'qish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi metodlarni qo'llash, o'quvchilarga yanada samarali o'rganish imkoniyatlarini yaratadi va ular tilni yanada mustahkam o'zlashtiradilar. Ushbu maqolada ingliz tili darslarida o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun qo'llaniladigan asosiy metodlar, ularning afzalliklari va amaliyotdagi qo'llanilishi haqida batafsil tahlil qilinadi. Ingliz tilini o'rganishda o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishning o'ziga xos ahamiyati mavjud. O'qish, nafaqat tilni o'zlashtirishning samarali usulidir, balki o'quvchilarga quyidagi ko'nikmalarni o'rgatish uchun zarurdir:

Grammatika va leksikani o'rganish: O'qish jarayonida o'quvchilar yangi so'zlar va grammatik strukturalarni o'rganadilar. Bu so'zlar va iboralar matn kontekstida aniqroq tushuniladi va o'quvchiga yangi tilda fikr yuritishga yordam beradi.

Matnni tahlil qilish va tushunish: O'qish, o'quvchiga matnni to'g'ri tushunish, uni tahlil qilish va matnning asosiy fikrini aniqlashda yordam beradi. O'quvchilar matnlarni o'qish orqali nafaqat tilni o'rganadilar, balki madaniyat va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantiradilar.

Tengdosh til ko'nikmalarini o'rganish: O'qish jarayonida o'quvchilar boshqa tillarga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni yangi tilga o'rganishga rag'batlantirishadi. Ingliz tilini o'rganish jarayonida o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchiga tilni mukammal o'zlashtirishda yordam beradi va ularni aniq ifodalash, fikrlarini ifoda etish va tilni samarali qo'llashga o'rgatadi.

Dunyo bo'ylab ingliz tilining keng qo'llanilishi tufayli ingliz tilida o'qish ko'plab sabablarga ko'ra muhim ahamiyatga ega, ingliz tili xalqaro tildir, bu fan va texnika tili va zamonaviy ixtirolar va kashfiyotlar tilidir. Shu o'rinda o'qish qobiliyati va o'qish ko'nikmasini farqlab olish muhimdir. O'qish qobiliyati (Reading Ability) bu o'quvchining umumiy qobiliyati bo'lib, tabiiy va individual rivojlanish darajasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. U so'zlarni taniy olish, matnni tushunish, o'qish tezligi va ravonligi, mantiqiy tahlil qilish, o'qilgan ma'lumot asosida fikr yuritish kabilarni o'z ichiga oladi. O'qish ko'nikmasi (Reading Skill) bu maqsadli o'rgatiladigan amaliy ko'nikma bo'lib, uni mashq qilish va o'qitish orqali shakllantirish mumkin. O'qish ko'nikmasiga harf va so'zlarni ajratib tanib olish, so'zlarning talaffuzini bilish, matn bo'yicha asosiy ma'lumotlarni ajratish, qisqa va murakkab gaplarni tushunish, o'qilgan matn bo'yicha savollarga javob bera olish kiradi.

Ingliz tili o'qitish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining grammatik ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar uchun yangi usullarni, xususan, hikoya asosidagi (story-based) ta'lim metodlarini qo'llash orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish va ularning tilni o'zlashtirish jarayonini yaxshilash mumkin.

Story-Based Learning Nima?

Story-based learning — bu tahlil va tushunishga asoslangan ta'lim usuli bo'lib, u hikoyalar orqali o'qitishni nazarda tutadi. Bu usulda hikoya orqali taqdim etilgan materiallar ko'proq yodda qoladi va o'zaro bog'lanuvchanlikni oshiradi. Hikoyalar yordamida o'qituvchi nafaqat grammatika, balki so'z boyligini, talaffuzni va madaniyatni ham etkazishi mumkin.

Ilmiy Nazariy Asoslar

1. Kognitiv nazariya: Kognitiv nazariyaga ko'ra, insonning bilim olish jarayoni mantiqiy fikrlash bilan bog'liq. Hikoyalar orqali ma'lumotlarni qayta ishlash va eslab qolish jarayoni kognitiv faoliyatni rag'batlantiradi.

2. Sotsial konstruktivizm: Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan sotsial konstruktivizm nazariyasiga ko'ra, bilim ijtimoiy muhitda shakllanadi. Hikoyalar orqali guruhda ishlash va fikr almashish imkoniyatlari yaratiladi.

3. Emotsional bog'lanish: Hikoyalar hissiyotlarni uyg'otishi mumkin, bu esa o'quvchilarning materialga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Emotsional bog'lanish yaratish orqali grammatika qoidalari yanada samaraliroq ravishda o'zlashtirilishi mumkin.

Story-Based Learning Usulining Afzalliklari

- Motivatsiya: O'quvchilar hikoya eshitishga qiziqadilar; bu ularga darslarda faol ishtirok etishga yordam beradi.

- Kontekstualizatsiya: Grammatika qoidalari hikoya kontekstida kiritilganda, ular aniqroq tushuniladi.

- Yodda qolish: Asosiy ma'lumotlar hikoya shaklida berilganda tez yodda qoladi.

- Ijodkorlik: O'quvchilar hikoya yozishda yoki davom ettirishda ijod qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi grammatika ko'nikmalarini rivojlantirish uchun story-based learning usuli juda samarali vosita hisoblanadi. Bu nafaqat grammatika va so'z boyligini rivojlantiradi, balki o'quvchilarning ijtimoiy va emosional ko'nikmalarini ham mustahkamlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu metodning turli xil aspektlarini chuqurroq o'rganishga yo'naltirilishi lozim.

- Darslarda turli xil hikoyalarni qo'llab-quvvatlash uchun vizual materiallardan foydalanish.

- O'quvchilarga guruhlarda kichik hikoyalar yozishni taklif qilish.

- Hikoyalardan keyin savol-javob sessiyalarini tashkil etish va diskussiyalar o'tkazish.

Ushbu ilmiy-nazariy asoslar story-based learning usulining ingliz tili darslariga qo'shilishi bilan bog'liq imkoniyatlarni ochib beradi va boshlang'ich sinf o'qituvchilariga yaxshi amaliy maslahatlar beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni O'RQ-637-son.2020 yil 23 sentyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi PQ-1875-son Qarori.-Xalq so'zi.- 240(5660).-Toshkent,2012.
3. Risqulova K.J. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining sotsiolingvistik kompetensiyalarini shakllantirish tizimi. Diss...ped. fan. dokt. Toshkent,O'zDJTU,2017.-97 b.
4. Jalolov J.J. Chet tili o'qitish metodikasi;chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) tlalari uchun darsligidan.Toshkent;O'qituvchi,2012.-255 b.
5. Grabe, W. (2009). Reading in a Second Language: Moving from Theory to Practice. Cambridge University Press.
6. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching (4th ed.). Longman